

ПЕРШЕ ПОВНЕ КОМПЛЕКСНЕ ЗІБРАННЯ ЕПІСТОЛЯРІЮ ТА ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ ЛЕСІ ПЕТЛЮРИ

Леся Петлюра. Народе мій, улюблений... / підготов. до вид., передне сл., упорядкув., життєпис, коментар Т. Ківшар ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2009. – 668 с.

У 2009 р. вийшла друком унікальна книга, підготовлена доктором історичних наук, професором Т. І. Ківшар, — «Леся Петлюра. Народе мій улюблений ...». У її назву винесений рядок із однойменної поезії Л. Петлюри (с. 68), що, мов камертон, настроює читача на відповідний лад сприйняття всіх матеріалів, із любов'ю та високою фаховістю зорганізованих і віднайдених дослідником.

В Україні це перше повне комплексне зібрання епістолярію та творчої спадщини Лариси (Лесі) Петлюри (1911–1941), доньки знакового діяча української революції 1917–1921 рр. С. Петлюри. До нього увійшли листи, вірші, замітки, нариси та малюнки Лесі, а також її фотозображення. Усі матеріали, а особливо листи, відкривають читачеві terra incognita, де без дороговказу можна заблукати. Таким дороговказом виступає «Життєпис Лесі Петлюри» (с. 11–60), написаний Т. І. Ківшар не лише як передмова, а й як окрема повноцінна наукова праця.

Знайомство і спільна праця з автором «Життєпису» та укладачем видання Т. І. Ківшар дає змогу констатувати ретельність, науковість, логічність побудови та делікатність у відборі фактів до цієї передмови. Слід зазначити, що цій складній шляхетній роботі передували особисте знайомство Таїсії Іванівни з Олександром Сірополком та численні статті авторки про творчу спадщину вченого, громадського та політичного діяча С. О. Сірополка.

Автор рецензії був самовидцем окремих етапів роботи над підготовкою видання та учасником дискусій щодо міри втручання біографіста в делікатні сфери стосунків у родині, оприлюднення окремих життєвих фактів. Мабуть, одним із

поштовхів до роздумів на цю тему стали рядки з листа Ольги Опанасівни Петлюри до родини С. О. Сірополко: «Щодо нашого родинного життя, то завжди в повній згоді ховали ми його від чужих очей, як тільки могли. Його [С. Петлюри] несмак до впускання чужих людей, або просто «інших» людей до особистого життя поділяю і я, і сей несмак вважаю ніби його заповітом» (с. 29, 58). Такий підхід було закладено до відбору та інтерпретації подій і фактів із родинного життя.

«Життєпис...» Лесі Петлюри створено із залученням і опрацюванням значної кількості різних видів джерел і професійно вписано в історичний контекст того часу. Відтак, він робить олюдненим і живим залучення листів її мами до родичів, спогадів осіб із українського та зарубіжного оточення родини, друзів і соратників С. Петлюри з української еміграції Франції, Чехо-Словаччини, Польщі (М. Славінського, В. Короліва-Старого, О. Удовиченко, І. Рудичіва, А. Лівиського та інших), а особливо, – відомостей від родичів О. О. Петлюри та друзів родини, насамперед, – Степана Сірополка, дружина якого – Ніна, була двоюрідною сестрою Ольги Петлюри.

Значна кількість документів залучена до життєпису вперше. Автор рецензій був свідком, як під час відрядження до Москви Таїсія Іванівна шукала в архівах і бібліотеках, учбових закладах документи щодо дати та місця народження [12(25)10.1911, Москва] та хрещення [23.09(06.10).1912, Москва] Лесі, з'ясовувала адресу й умови проживання родини Петлюр у Москві (1911–1917). Результатами пошуку стали також знаходження актового запису в Метричній книзі церкви Преображення Господня села Люберці Московської губернії Московського повіту щодо офіційного оформлення шлюбу батьків Лесі [18(31)01.1915]. Остання знахідка була для мене особливо хвилюючою, бо поблизу колишнього місцезнаходження цієї церкви був розташований дім моєї бабусі, де я провела частину свого дитинства та студентських років. У цій церкві хрестили мою маму, її братів і сестер.

Документальний розділ «Творча спадщина Лесі Петлюри» відкривається віршами, статтями та роздумами Лесі. Остання частина розділу – листування – найбільша за обсягом і найсуттєвіша для розуміння змісту статей і розду-

мів. Характеристика епістолярію, що займає більшу частину видання (с. 92–445), спочатку здалася нам дещо закороткою: Т. І. Ківшар охарактеризувала їх лише як «листи-сповіді», «листи-проповіді», «листи-міркування», «побутові листи», в яких знайшли висвітлення «...неповторні біографічні особливості, її постійна потреба робити добро та приносити радість, а також усі сфери її життєдіяльності, родинні зв'язки, система ціннісних орієнтацій Лесі...» (с. 52–53). Але знайомство з листуванням переконало, що авторка «Життєпису...» вчинила це свідомо, давши змогу читачеві самостійно та поволі (лист за листом) занурюватися в глибокий і напружений особистісний внутрішній світ непересічної дівчинки – дівчини – молодій жінки.

На нашу думку, глибше зрозуміти зміст і мотиви, які слугували причиною написання тієї чи іншої замітки, нарису можна лише тоді, коли вже склалося уявлення про світогляд, внутрішній і фізичний стан Лесі, її світоглядні та життєві уподобання в конкретний період часу. Можливо, з огляду на ці обставини варто було в дещо інший спосіб згрупувати подані матеріали (вірші, статті, роздуми, листи), але це є єдиним нашим зауваженням, яке не має принципового значення.

До видання увійшли 184 листи, що охоплюють події 1919 – 20 вересня 1941 р. Це листи Лесі до матері (Мами) – Ольги Опанасівни Петлюри, родини С. Сірополка (Ніни, Степана Онисимовича, Олександри, Леоніда, Степана Степановича) та І. Рудичіва. Збереглося декілька листів до Лесі від О. Петлюри, С. Петлюри (с. 446–451). Значна частина листів (№№ 46–184) належать до 11 річного Камбівського періоду життя (5 березня 1930 – 20 вересня 1941). Більша частина листів публікується вперше за автографами.

Епістолярна спадщина є яскравим виявом суб'єктивного сприйняття дійсності, що не лише відображає індивідуально-психологічні особливості автора листів і дає уявлення про її особисте ставлення до тих чи інших подій і людей, а й відтворює певним чином конкретне історичне середовище. У даному разі глобальні події виступають більше фоном, якій дає змогу читачеві зосередитися на внутрішньому світові їхньої авторки, яка має природний дар і здатність бачити, відчувати і музньо переживати родинне горе та інші трагічні негараз-

ди, які випали на її долю. Листи сприяють розумінню характеру Лесі, родинних і дружніх взаємин, причин і мотивів, які побудили або сприяли її вчинкам, прийняттю конкретних рішень, реакції на ті чи інші події в мікро- та макросвіті.

Безумовну цінність для читачів має ретельно підготовлений і вивірений Т. І. Ківшар науково-довідковий апарат, зокрема – короткі та розгорнуті коментарі (с. 457–637), які тематично можна поділити на біографічні, історичні, географічні, літературні, мистецькі тощо. Вони дають змогу орієнтуватися в колі спілкування, оточенні, особах, які згадуються, часопросторових вимірах, історичних, культурних, суспільних реаліях. Коментарям притаманні стислість, продуманість, функціональність. До важливих характеристик видання можна також віднести його академічно укладену біобібліографію та наявність «Показчика імен». Важливим доповненням до «Життєпису...» й епістолярію є ілюстративний додаток у вигляді фото та малюнків Лесі.

Видання робить інформацію доступною широкому культурному загалу. У цьому полягає його значення як національного, культурного та інтелектуального явища.

С. М. Ляшко